

Izborna *deforma*

Dve godine kasnije, reforma na nuli.

Democracy for Development
Demokraci për zhvillim
Demokratija za razvoj

Izborna *deforma*

Dve godine kasnije, reforma na nuli.

Priština, septembar 2013.

Autorsko pravo © 2013. Institut Demokratija za razvoj (D4D).

Sva prava zadržana. Izuzev za citiranje kratkih pasusa u svrhu kritike i revizije, nijedan deo ove publikacije ne može se umnožavati, čuvati u sistemu za kasnije preuzimanje ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim, mehaničkim, za fotokopiranje, beleženje ili drugo, bez prethodne dozvole instituta D4D.

Priredili:

Leon Malazogu i Selatin Kllokoqi uz istraživačku podršku Rasima Alije.

Ovaj izveštaj izrađen je u sklopu projekta za izbornu reformu pod nazivom Casting a Vote, Not voting a Caste:For Truthful Representation in Kosovo, koji finansira Švajcarsko ministarstvo spoljnih poslova (FDFA). Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost institute Demokratija za razvoj (D4D).

Sadržaj

Pregled izveštaja, 4
Uvod, 6
Proces reforme, 7
<i>Zbog čega je pokrenuta?, 7</i>
<i>Gde smo stali?, 7</i>
<i>Greška povezivanja reforme sa predsedničkim izborima, 9</i>
Šta savetuje EU?, 11
<i>Politička volja za reformu i sprečavanje manipulacija, 12</i>
Izbor predsednika, 15
Sukob interesa i mandat, 18
Upravljanje izborima, 20
<i>Sastav CIK-a, 20</i>
<i>Opštinska izborna komisija, 21</i>
<i>Upravljanje biračkim centrima, 22</i>
<i>Članovi biračkih odbora treba da služe u drugim opštinama, 23</i>
<i>Posmatranje izbora, 23</i>
Birački spisak i uslovno glasanje, 25
<i>Čišćenje i objavljivanje biračkog spiska, 25</i>
<i>Uslovno i glasanje putem pošte, 27</i>
<i>Glasanje dijaspore, 27</i>
<i>Isprave prihvatljive za glasanje, 29</i>
Izborni proces, 31
<i>Dužina trajanja kampanje, 31</i>
<i>Identifikovanje i obeležavanje birača, 31</i>
Prebrojavanje i izborna pravda, 34
<i>Mesto i način prebrojavanja glasova, 34</i>
<i>Rezultati, 35</i>
<i>Izborna pravda, 36</i>
<i>Sudovi spori i nefunkcionalni, 36</i>
Nakon izborne reforme, 39
<i>Finansiranje političkih stranaka, 39</i>
<i>Registracija političkih stranaka, 40</i>
Zaključci, 41
Zaključci Foruma Reforma, 42
<i>Aneks I: Rezolucija Skupštine, 43</i>
<i>Aneks II: Politički sporazum, 45</i>
<i>Aneks III: Dopis EU, 46</i>
<i>Aneks IV: Stavovi lidera, 49</i>
Fusnote, 52
Lista publikacija, 60
Zbirka: Izbori, 62

Pregled izveštaja

Umesto da se započne sa namerom da spreči manipulacije, reforma je pokrenuta sa ciljem stvaranja izbornih jedinica i direktnog izbora predsednika od strane naroda. Komisija za izbornu reformu načinila je nekoliko poboljšanja, ignorisala je neke od tačaka, međutim nacrt je bačen i sve je počelo iz početka od strane moćnih političkih lidera.

Politički lideri nisu prihvatili jedan deo poboljšanja koje je načinila Komisija i na kraju su prekinuli redovne sastanke. Na forumu lidera isticana su pitanja koja do sada nisu identifikovana kao problematična ali koja po svemu sudeći zadaju puno glavobolja nekim strankama. Postoji tendencija da se prevaziđu ranije ostvareni pomaci, kao npr. da se ponovo dozvoli poslanicima da budu na izvršnim funkcijama.

Što je više kasnila reforma i što su se više približavali izbori, opozicija je bila izložena većem pritisku da odustane od jednog broja zahteva. Koliko god da su hteli da izbori budu održani što pre, više su se plašili mogućnosti da će se ići sa starim zakonom koji daje izvanrednu prednost glavnoj stranci i drugim dvema strankama sa izrazitom kontrolom u nekoliko regiona.

Nakon nekoliko godina pružanja saveta, bilo usmeno i putem različitih izveštaja, države članice EU i kancelarija EU izradili su kratak dokumenat koji zahteva od političkih lidera da ubrzaju proces izborne reforme uključujući i druge aktere u ovaj proces i predlaže niz drugih poboljšanja. Između ostalog, EU sugerije ukidanje preferencijalnog glasa, korišćenje crnog mastila za glasanje, poboljšavanje izveštavanje u medijima, održavanje lokalnih izbora u vremenskom roku itd.

Drugi problemi kao što su direktori škola, sastav CIK-a, ukidanje uslovnog i glasanja putem pošte za lokalne izbore,

rano objavljivanje biračkog spiska, rad pravosuđa, pojašnjenje o tome kojim dokumentima se može glasati zauzeli su mesto u diskusijama političkih lidera ali neki od njih i u dopisu EU.

Neke od odluka stranačkih lidera u suprotnosti su sa predlozima EU, kao što je odluka da se glasovi prebrojavaju u jednom opštinskom centru. Osporeni izbori sa osporenim arbitrima koji ne uživaju kredibilitet da reše sporove scenarijo je koji može voditi ka političkom nasilju.

U ovoj publikaciji, D4D predstavlja ova dva dokumenta i predstavlja gde smo sada, kako bi pružio svoj doprinos debati o izbornoj reformi koja će najverovatnije početi odmah po završetku lokalnih izbora.

Uvod

Nakon dužeg vremenskog perioda, Kosovo je imalo tri godine da se odmori od izbornog kalendara. Od 2011 do 2013 godine, tvorcima politike imali su posebnu priliku da preduzmu korenite reforme a da im u tom procesu ne odvratu pažnju izborni populizam.

U ove tri godine, izborna reforma puno puta je pokrenuta i zatim je zablokirana. Čim bi ponovo započela reforma, naše nade da će doći do deblokade bi rasle, dok bi sa druge strane ambicije 'reformatora' bile u padu. Medijske debate počele su da nazivaju ovaj proces izbornom 'deformacijom'.

Poslednji put kada smo se nadali da se može desiti nešto skromno bilo je proleće 2013. godine kada su objavljena dva dokumenta. Jedan dokumenat od dve stranice navodi listu načela koju su izradile države članice Evropske unije a na koje treba da odgovori kosovsko rukovodstvo.

Drugi dokumenat odražava mišljenja lidera političkih stranaka koji su počeli da usklađuju stavove a koji je objavljen pod pokroviteljstvom stranke AKR kao pokrovitelja poslednjeg sastanka foruma lidera.

Oba ova dokumenta ukazuju na smer kojim može poći izborna reforma nakon lokalnih izbora kada istovremeno mogu ponovo početi diskusije.

Proces reforme

Zbog čega je pokrenuta?

Svaka ocena sadašnje situacije zahteva da se preispitaju motivi kojima je pre svega pokrenuta reforma. Politički sporazum lidera koji je postignut u proleće 2011. godine zasnovan je na dva cilja

Između ostalog, da podrži stvaranje većeg broja izbornih jedinica, i
Izbor predsednika zemlje glasovima građana.¹

Ono što je glavna reč ovde jeste 'između ostalog', zato što je nedostajalo ono što je najviše zabrinjavalo građane– umesto da se pokrene reforma koja bi imala za cilj da spreči manipulacije, ona je pokrenuta sa ciljem da stvori izborne jedinice i da dovede do direktnog izbora predsednika. Kako bi se postigla ova dva glavna zahteva, glavni lideri složili su se oko dva pitanja,

Da obrazuju odmah Komisiju za reformu Zakona o opštim izborima, koja je bila dužna da izradi neophodne zakonske i ustavne promene;
Utvrđili su rok od 8-12 meseci od dana obrazovanja komisije i dali su opoziciji da predvodi rad komisije.²

Pokrenuta reforma stagnirala je kao posledica pogrešnih stranačkih proračuna na uštrb države Kosovo. Ovo najbolje pokazuje i poslednja odluka o obrazovanju novih opština, tik pred lokalne izbore.

Gde smo stali?

Sa rada u komisiji, diskusija je prešla na diskusije između najviših političkih lidera kako bi u potpunosti minula nekoliko meseci kasnije. Politički lideri nisu dozvolili ni ono malo reformi koje je skupštinska komisija imala hrabrost da donese. Lideri “su oteli” program rada od ove komisije koja je za to dobila mandat i stavili su ga u funkciju svoje tesne

stranačke politike.

Problem je pre svega načelne prirode zato što se na ovaj način odlučivanje prenosi sa Skupštine, kojoj zapravo pripada, na zatvoreni i neformalan forum. Ovo nije prvi put da se dešava ovakav premeštaj – i ranije je obrazovana Radna grupa (na čijem čelu su se nalazili OEBS i predsedavajuća CIK-a) koja je u potpunosti isključila Skupštinu iz ovog procesa.

U prvom navratu, stvaranje radne grupe obrazloženo je nedostatkom ekspertize u Skupštini. Prelazak na forum lidera izvršen je sa obrazloženjem da su ostala samo pitanja koja su političke prirode. Iako u različitim formatima, oba prelaska sa Skupštine isključila su ne samo javnost već i veliki deo stranaka. U velikoj meri, ova diskusija predstavljala je pokušaj da se postigne sporazum između lidera, koji bi nakon toga mogao da dovede do njihovog jačanja na račun drugih u njihovim strankama.

Poslednji sastanak lidera koji je održan 3. aprila i dopis EU podstakli su izradu ovog izveštaja. Naredni sastanak sazvala je Alijansa Novo Kosovo (u nizu sastanaka koje su sazivali različiti lideri) i čini se da je veliki broj stavova i usklađen.

Ovo je bio poslednji sastanak te vrste ne samo zbog toga što se približava izborni period nego zato što može da se iskoristi samo još par meseci pre nego što cela zemlja uđe u program za lokalne izbore. Propuštena je prilika da se načine neka od tehničkih poboljšanja za lokalne izbore. Više od dve godine kasnije, postignuto je vrlo malo i propuštena je prilika da se načine neka od tehničkih poboljšanja na vreme za lokalne izbore.

Forum lidera nije uspeo zato što je stranka AAK odlučila da bojkotuje ove sastanke a vođa pokreta VV izjavio je da on ide na ove sastanke pre svega kako bi dobio informacije i kako bi preneo javnosti o čemu se razgovara iza zatvorenih vrata.³ Razlozi zbog kojih izborna reforma uopšteno nije uspela

potpuno su drugačiji.

Greška povezivanja reforme sa predsedničkim izborima

Pre svega, sadašnji zakon odgovara većini stranaka koje ne žele da se popune ove praznine koje se koriste za manipulacije. Naše posmatranje diskusija u parlamentarnoj komisiji, kao i u CIK-u uverilo nas je da osim stranke na vlasti, postoji i popriličan broj zvaničnika drugih stranaka koji se odupiru pozitivnim promenama.

Druga prepreka bilo je i povezivanje predsedničkih izbora sa zaključivanjem reforme. U skladu sa sporazumom, predsednički izbori trebalo je da se održe

najkasnije šest meseci od dana stupanja na snagu potrebnih ustavnih i zakonodavnih promena⁴

Kako bi kasnili predsednički izbori (oko kojih su neke veće političke stranke imale i određene rezerve), bilo je dovoljno da glasaju za reformu. U tom smislu, reforma je bila žrtva nepostojanja volje kada govorimo o izborima za čelnika zemlje.

Što je više kasnila reforma i što su se više približavali izbori, time je opozicija bila izložena sve većem pritisku da odustane od jednog broja zahteva. Koliko god da su se zalagali za ranije održavanje izbora, oni su se više plašili mogućnosti da se ide sa starim zakonom koji daje izvanrednu prednost glavnoj stranci kao i drugim dvema strankama sa izrazitom kontrolom u nekim regionima.

Na jednom okruglom stolu koji su organizovali Forum 2015. i D4D sa oko 100 učesnika, više od polovine istih smatralo je da

veće stranke nisu zainteresovane da pronađu rešenje za "industrijske" manipulacije glasovima, zato što su već razradile vlastiti sistem da budu deo ove manipulatorske

industrije, i ne vide druge snage koje bi uzburkale ovakvu situaciju.

Oko 33% je smatralo da oni koji nisu omogućili reformu jesu zapravo:

lideri velikih političkih stranaka koji su preuzeli na sebe izborni proces, kako bi osigurali da bude okrenut ka osvajanju najvećeg broja glasova, da se pokažu kao neosporni lideri unutar i van političke stranke koju predvode.⁵

Samo preostalih 11% smatralo je pozitivnim zastoj reforme ili su izneli da smatraju da reforma ide dobrim tokom.

Upravo u ovako nejasnom periodu dolazi dokumenat od dve stranice iz Evropske unije, koji može usmeriti reformu.

Šta savetuje EU?

Otprilike u isto vreme, međunarodna zajednica na čelu sa Evropskom unijom postiže konsenzus oko načela koje Kosovo treba da ispoštuje na svom putu reforme njenog izbornog zakona. Nakon nekoliko godina diskusija bez prisustva kosovske strane i bez uključenosti SAD-a, države članice EU uspevaju da postignu saglasnost oko onoga što se očekuje od Kosova. Ovog puta, ovo se ne predstavlja u obliku liste koja će biti nametnuta Kosovu, već izveštaj o napretku u jesen mora da oceni da li je ovo postignuto ili ne. Tačnije, dokumenat⁶ iz kancelarije EU zahteva da

politički lideri zaključe diskusije bez odlaganja, kao i da uključe građansko društvo i druge aktere i da zaključe diskusije usvajanjem adekvatnih promena u Skupštini.⁷

Dopis ne pojašnjava vremenski rok kada diskusija treba da se vrati u Skupštinu. Imajući u vidu evropsku izbornu tradiciju, dopis treba da se protumači kao zahtev da odluke treba ne samo da se usklade među stranačkim liderima, u sklopu prilično zatvorenog i nedemokratskog procesa, već da proces treba da se proširi.

Izbori su takođe žrtva promene načina na koji je međunarodna zajednica nadgledala Kosovo. Ranije, Kosovu je detaljno propisivano šta treba da uradi, što nije ostavljalo nikakvog prostora za politički otpor, niti za kreativnost pa ni za zakašnjenja.

Dobijanjem većeg suvereniteta, Kosovo je sada počelo da se tretira kao država. Kao zemlja koja teži ka Evropi, sada je Evropska unija zamenila ulogu ICO-a i donekle SAD-a kao glavnog izvora smernica kada govorimo o donošenju politika.

Ova zamena ima svoje pozitivne ali i negativne strane. EU nema jedinstvenu evropsku praksu kada govorimo o izborima tako da ne može detaljno da propiše Kosovu šta

treba da uradi. Kako bi se zaključilo šta treba da bude urađeno, lokalni dijalog postaje neophodnost kao i potraga i konsultacije oko najboljih izbornih međunarodnih praksi. Izrada ovog dokumenta od strane EU treba da se sagleda u tom smislu kao približno uputstvo o tome šta kosovska strana treba da uradi. Upravo iz toga proizilazi opšti zahtev glavne preporuke:

Reforma koja treba da obezbedi slobodne, pravične i demokratske izbore⁸

Jedna zasebna tačka odnosila se na datum održavanja lokalnih izbora i sadržala je primedbu kada govorimo o zakonskom okviru i savetovala je da se ne produži ili skрати mandat sa ciljem različitih proračuna. EU je insistirao da se lokalni izbori 2013. godine održe unutar zakonom predviđenog roka, ne pre 22. septembra 2013. i ne kasnije od 15. decembra 2013; i da predsednica može da raspiše datum održavanja najranije 22. marta 2013. i najkasnije do 15. avgusta 2013.⁹ Pokušaji za njihovo ranije održavanje ili odlaganje su okončani.

Politička volja za reformu i sprečavanje manipulacija

Nedostatak poverenja u reformu takođe se može primetiti iz ranije ankete na okruglom stolu. Polovina ispitanika iznela je da smatra da

samo jedan mali deo, skoro zanemarljiv, tehnika za manipulaciju koje se koriste tokom izbora, mogu biti izbegnute zakonom ili adekvatnim administrativnim postupcima. Veći deo istih proizilazi kao rezultat nasilja koje su stranački militanti pokazali u smislu ovih postupaka, kojima je veoma teško suprotstaviti se zakonom, pravilima i postupcima.

Druga polovina iznela je da smatra da ukoliko

CIK, Ministarstvo unutrašnjih poslova, ODHIR, šire građansko društvo i druge institucije koje imaju ulogu u

političkim izborima obave svoju ulogu kako treba, izborne manipulacije bile bi minimalne i mogle bi se tolerisati. Kao takve, zatvorile bi vrata potencijalnim manipulatorima.¹⁰

Izbori održani 2010. godine okarakterisani su kao mirni i odabir reči 'mirni' od strane visokih zvaničnika EU¹¹ nije slučajan. EU nije hteo da pohvali proces koji je protkan manipulacijama, ali nije ni bio trenutak da se Kosovo ukori pošto je trebalo da stupi u dijalog sa Beogradom. Ista kvalifikacija kasnije se koristi i u izveštaju jednog stručnjaka EU.¹²

Međutim, sada se čini da su glavne karakteristike izbora počele da se uvršćuju u prioritete. Izveštaj EU EEM ocenio je sadašnji izborni sistem kao

Komplikovan da ga shvati široko biračko telo¹³

Kako bi se pozabavio ovom dijagnozom, dokumenat EU zahteva da Kosovo donese prost i transparentan sistem izbornog zakonodavstva i prost postupak glasanja¹⁴

Pošto su saveti prilično uopšteni, oni zahtevaju tumačenje i diskusiju o tome kako ih primeniti na Kosovu. Dopis definitivno sugerise da jedan od načina da se pojednostavi jeste i ukidanje preferencijalnog glasa. Već duže vreme, institut D4D dao je preporuku da se glasa samo za jednog kandidata na glasačkim listićima sa imenima. Pojednostavljivanje je zahtevano i ranije, iako građansko društvo zahteva da se ne žrtvuje kvalitet zastupanja i učesća.¹⁵ Gore citirani izveštaj predstavljen je na jednom okruglom stolu koji se bavi integracijom u EU kada govorimo o izborima i daje smernice o tome kako protumačiti neke od opštih saveta koje je Kosovu dala EU.

EU zahteva od političkih stranaka da jasno iznesu svoju političku volju kako bi se sprečilo ponavljanje nepravilnosti, kao što je to bio slučaj na izborima održanim 2010. godine. Osim toga što dokumenat na eksplicitan način priznaje da je 2010. godine došlo do masivnih neregularnosti, jasna je

poruka da ovog puta ponavljanje ovih nepravilnosti neće proći nekažnjeno od strane međunarodne zajednice.

Druge preporuke razmatraju se u delovima koji slede u nastavku izveštaja koji razmatra teme koje su istaknute na sastancima političkih lidera i u dokumentu EU. Teme koje su povezane sa izbornim sistemom uključene su u drugu publikaciju koja će biti objavljena nešto kasnije, dok je ovaj rad usredsređen na sam proces i na konkretna pitanja za sprečavanje manipulacija i na druga pitanja koja nisu povezana sa sistemskom reformom. Ovo podrazumeva i novine koje su povezane sa upravljanjem, biračkim spiskovima, izbornim procesom i završavaju se listom preporuka.

Izbor predsednika

Razočaranost građana celokupnom političkom elitom naterala ih je da potraže spas kod jedne imaginarne super-osobe, koja će očistiti celokupnu političku scenu od korupcije koja ju je preplavila. Ovakvo naivno očekivanje nerealno je i velike su šanse da će se predsednik birati upravo voljom stranaka a šanse da jedan svež lider dopre svana i da prodrma dobro ustaljenu elitu, prilično su male. Ova narodna percepcija naterala je i stranke da se na populistički način izjasne za predsednika koji se bira direktno, iako im se ovo jasno nikako ne dopada. Izjave nekolicine stranaka u korist direktnog izbora daju se:

- (a) kako bi se predstavili kao reformatori pred građanima;
- (b) zato što smatraju da imaju dobre kandidate; ili
- (c) zato što smatraju da će ovime otežati posao drugim strankama.

Većina je računala na to da je bolje da se izjasne za nešto što se dopada građanima nego da ne osvoje nijedan glas. Tabela u nastavku ukazuje na iznete stavove čelnika političkih stranaka, rezimirane sa poslednjeg sastanka lidera.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izbor predsednika (član 86)	Od strane građana	DA	X*	X			X	X	X	X	
	Od strane Skupštine	NE	X*		X						

Interesantno je to da svi imaju želju da se predsednik bira direktno, ali ovo nikako da se odluči niti je uopšte na dnevnom redu. Štaviše, i male stranke kojima ovo ne odgovara, ne žele da im pobegne ovaj voz. Moć malih stranaka u Skupštini jasno se umanjuje ukoliko nisu deo različitih trampi koje imaju za cilj da se dobije 2/3 glasova koji su im potrebni za izbor predsednika. Možda očekuju da nekim super-kandidatom pridobiju poverenje naroda i da pronađu prečicu da smanje jaz sa većim strankama. Dobro je to što se međunarodna zajednica nije uopšte izjasnila o ovom pitanju koje treba da bude sastavni deo programa koji

leži na plećima samih Kosovaca.

Direktan izbor bio je jedna od tačaka oko koje su se lideri složili u sklopu sporazuma postignutog pre dve godine. Međutim sada možemo slobodno da zaključimo da sporazum tada nije bio iskren i da je za jedini cilj imao da odloži reformu i da odloži predsedničke izbore.

Štaviše, u međuvremenu su se promenile okolnosti. Pre svega, promenili su se proračuni oko toga koji kandidati mogu pobediti, te su i sami subjekti promenili svoje pozicije. Drugo, Komisija za ustavnu reformu preporučila je da se smanje ovlašćenja budućeg predsednika (ukoliko prođu ove izmene) i time gubi na svojoj jačini argumenat za direktne izbore.¹⁶

I građansko društvo nije istog mišljenja. Forum "Reforma" sastavljen od predstavnika građanskog društva nije uspeo da postigne izričit konsenzus oko ovog pitanja. Preovladala je ideja o direktnom izboru predsednika od strane građana ali pod uslovom da ustavne izmene daju veću moć predsedniku. Ukoliko ovlašćenja ostanu u sadašnjem obliku, onda direktan izbor nema logike.

Postoje opsežni argumenti o tome da direktan izbor može izazvati zabunu između nadležnosti Vlade, Skupštine i Predsedništva. U nekonsolidovanoj demokratiji koja zavisi od jakih neinstitucionalnih krugova, promena sistema sa parlamentarnog na mešoviti najverovatnije će zadati velike glavobolje. I dobro ustaljene demokratije (kao npr. Francuska) dokazuju da zabuna oko nadležnosti može izazvati puno izazova koji teško mogu da se prevaziđu.

Takođe postoje predlozi da predsednik koga bira Skupština bude izglasan samo glasovima 2/3 poslanika i da se ukine mogućnost da se u trećem krugu glasa prostom većinom. Ovakav predlog umanjio bi dominaciju dve najveće političke stranke i nametnuo bi širi konsenzus koji bi posledično doveo do jednog predsednika/ce sa veoma širokim

legitimitetom. Međutim, u nedostatku umerenosti glavnih političkih stranaka, postoji mogućnost da zemlja zađe u dalji haos i izbore za predsednika koji će se održavati jedni za drugim.

Sukob interesa i mandat

Najbolji dokaz da reforma ide unazad jeste otvaranje dve teme koje su do sada obezbeđivale delimičnu nezavisnost, kako poslanika tako i niza drugih važnih funkcija. Postoje tendencije da se poslanici učine zavisnijim od lidera i da se politizuje policija, pravosuđe, tužilaštvo i druge važne institucije.

Sudije, tužioci, pripadnici policije i ostali ne mogu da se kandiduju a da pre toga ne daju ostavku, kao što je uređeno Ustavom (član 73).¹⁷ Ovaj sukob interesa nije nikada istaknut kao problematično pitanje drugde, ali jasno stvara poteškoće kod nekih od lidera koji žele da se ovo ograničenje ukine.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Funkcija osvojena glasovima građana	Nemoguće kandidovanje tokom mandata (član 73)	DA	X				X	X	X	X	
	Daje ostavku pri podnošenju kandidature	DA									
	Kao što je u ovom trenutku	NE		X*	X*						

Iz ovoga se može razumeti da stranke u koaliciji zahtevaju ustavne promene kako bi uklonile ovu ustavom načinjenu podelu između važnih apolitičkih funkcija pri čemu se one osetno politizuju. Stranke LDK i VV glasale su za to da se zadrži ova jasna podela između politike i javne službe.

Do pre nekoliko godina, kosovski poslanici mogli su istovremeno da budu ministri, iako je ovo bio drastičan prekršaj načela podele vlasti između zakonodavne i izvršne. Tek nakon nekoliko mandata, Kosovo je donelo tešku odluku, kojom je poslanicima zabranjeno da služe. Uvrščivanje ove tačke na dnevni red otkriva da postoje ljudi koji se protive i ovoj podela a neki od lidera žele da ukinu i ovu odluku. Član 72 predviđa:

Poslanik Skupštine Kosova ne može raditi u državnoj administraciji ili nekom drugom javnom preduzeću, niti može obavljati neku drugu izvršnu funkciju, kao što je i određeno zakonom.¹⁸

Kosovo jedva da je uspelo da reši ovaj problem, kome su se dugo opirali ministri koji su hteli da očuvaju svoje poslaničke funkcije. Sada je ovo ponovo na meti vladajuće koalicije koja zahteva promenu.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izabrani poslanik može biti i na izvršnoj funkciji (član 72)	DA	X				X	X	X	X	
Kao što je u ovom trenutku	NE		X*	X*						

Trend glasanja i u ovoj tački bio je sličan time što je opozicija glasala pro očuvanja sadašnjeg člana.

Upravljanje izborima

Jedan od glavnih problema sa kosovskim izborima jeste upravo institucija koja upravlja njima, Centralna izborna komisija. U svrhu ovog izveštaja, izdvojili smo pet tačaka koje su predmet bilo diskusija među liderima ili su nešto što zabrinjava EU.

Sastav CIK-a

Jedan od problema u CIK-u je nepostojanje opozicije i često nadglasavanje, što je tema koju je građansko društvo često isticalo u prošlosti. Forum 'Reforma' i D4D predložili su da se napravi politička ravnoteža između pozicije i opozicije unutar CIK-a. Ne začuđuje to da su opozicione stranke podržale ovaj model, koji su osporile stranke u koaliciji. Izjašnjavanje predsednika stranke PDK¹⁹ da CIK bude podeljen, sa 70% za opoziciju i 30% za poziciju ostaje samo izjava koja privlači pažnju javnosti dok na sastanku lidera PDK ostaje veran zahtevu da sastav CIK-a ostane onako kako je izgledao do sada. Stavovi na forumu lidera, predstavljeni su u nastavku.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Sastav CIK-a (član 139)	50% pozicija + 50 % opozicija	DA	X	X						
	70% pozicija + 30 % opozicija	DA								
	Kao što je u ovom trenutku	NE	X			X*	X	X	X	

* AKR se slaže sa prvom varijantom ali nudi konsenzus i za treću varijantu!

CIK ima ulogu organizatora izbora i jednim delom ima ulogu arbitra i kao takav ne može biti pristrasan. Primećuje se da opozicija ima ozbiljne dileme kada govorimo o nepristrasnosti CIK-a kojim se treba pozabaviti, ako ne uravnotežavanjem sastava 50-50 između pozicije i opozicije, onda na neki drugi način koji uživa njihovu podršku.

Ukoliko se u CIK-u nastavi sa ovim izraženim nadglasavanjem, on neće biti u mogućnosti da odigra ulogu nepristrasnog arbitra što može nositi opasnost neubeđivanja opozicije oko rezultata u budućnosti. Osporeni izbori sa

osporenim arbitrima koji nemaju kredibilitet da reše sporove, scenarijo je koji može dovesti do političkog nasilja. Rukovođenje sekretarijatom vršiocem dužnosti šefa u periodu od dve godine i poteškoća izbora novog šefa ilustruju ne samo krajnju politizaciju CIK-a već i sekretarijata kao stručnog i stalnog organa.

Opštinska izborna komisija

Da ne postoji poverenje ni na nižim nivoima izborne uprave ukazuje i glas stranaka VV i AKR u kojima zahtevaju da opštinske izborne komisije imaju zakonom utvrđene dužnosti a ne da se ostavi CIK-a da ih im utvrdi na svoju diskreciju.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Dužnosti opštinske izborne komisije	Kao što je trenutno (rukovodstvom CIK-a)	NE	X	X				X	X	X	
	Dužnosti predvideti zakonom	NE			X*		X*				

* VV i AKR su za drugu varijantu!

U većini preporuka koje dolaze od međunarodne zajednice i domaćih organizacija traži se da se puno pravila CIK-a pretoči u izborni zakon. Ovo je jedan od glavnih komentara koji proizilazi iz izveštaja EU EEM i ENEMO.²⁰

D4D i Forum Reforma blagovremeno su zahtevali da se većina pravila CIK-a pretoči u zakon i da se suzi prostor CIK-a da tumači zakon u skladu sa pravilima, u zavisnosti od dnevnog političkog raspoloženja većine u CIK-u. Sam politički sastav CIK-a stvara mogućnost politizacije OIK-a te bi utvrđivanje njihovih dužnosti izbornim zakonom bilo najbolje rešenje.

Interesantan je i stav stranaka LDK i AAK koji je u ovom slučaju isti sa strankama na vlasti dok stranka AKR koja je na vlasti ima oprečan stav. Ovo je lako objašnjivo pošto iako je stranka AKR u vladajućoj koaliciji na centralnom nivou, ona nema nijednu opštinu pod svojom kontrolom u kojoj može iskoristiti prednost lokalne većine da utiče na OIK. Samo subjekti kao što su VV i AKR koji nemaju opštine

kojima upravljaju, nisu u povoljnoj poziciji. Lako se izvodi zaključak da kontrola nad opštinama daje strankama osetnu kontrolu nad OIK-om.

Upravljanje biračkim centrima

Nepoverenje je još izraženije kada govorimo o ulogama direktora škola. Osim PDK-a koji je “zahtevao dodatne konsultacije”, svi subjekti izneli su da se upravnik biračkog centra bira konkursom i da ova dužnost ne treba da bude dodeljena direktoru škole. Forum Reforma i D4D dug vremenski period tražili su da uloga direktora kao upravnika biračkih centara bude ponovo razmotrena imajući u vidu dosadašnje iskustvo praćenja izbora, gde su u velikom broju slučajeva direktori premašili svoja ovlašćenja i stavljeni u službu politike.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Upravljanje biračkim centrima	Direktor škole + upravnik (trenutno)	NE	*								
	Upravnik preko konkursa	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

Podržavanje ove opcije od strane većine političkih stranaka sagledava se kao pozitivan pomak. Izbor konkursom umanjuje mogućnost javljanja političkih ličnosti i krči put da se potraži apolitička formula. Međutim, i sama promena je teška. Na kraju krajeva, i direktori se biraju konkursom ali na kraju ispada da su političke ličnosti. Kao što se manipuliše konkursima za izbor direktora, može se manipulirati i konkursima za izbor upravnika biračkih centara. Politizovana javna služba na Kosovu dokaz je da konkurs nije garancija.

Imajući rezerve sa bilo kojim načinom na koji ovo pitanje može biti rešeno, važno je da se odgovornosti upravnika centra (direktora škole ili ne) utvrde detaljno, uključujući i uklanjanje gužvi po hodnicima i snošenje pravne odgovornosti kako za prekršaje tako i za nemar, ukoliko nije ništa preduzeto u tom smeru.

Članovi biračkih odbora treba da služe u drugim opštinama

D4D i Forum Reforma pokrenuli su promenu u sprovođenju izbora, predlažući da na dan izbora, članovi biračkih odbora ne dolaze iz opština iz kojih potiču. Dovoljno je argumentovano u jednom broju izveštaja²¹ da je solidarnost članova biračkih odbora prema lokalitetu iz kog dolaze mnogo veća u odnosu na profesionalnu odgovornost prema CIK-u. Upravo iz tog razloga, njihovo dodeljivanje u druge oblasti povećava profesionalizam i umanjuje i motiv i mogućnost za zloupotrebama.

Forum Reforma podneo je ovaj zahtev skupštinskoj Komisiji za izbornu reformu koja ga je obradila. Ovaj predlog pridobio je prilično dosta glasova ali nije prošao za samo jedan glas.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Članovi biračkih odbora	Kao što je u ovom trenutku	NE	X	X	X	X	X	X	X	X
	i u drugim opštinama	NE				X*				

Zaključak: Usvaja se!

** AKR predlaže drugu varijantu ali napominje da se slaže i sa drugom varijantom!*

Kao pokretači ove teme, zadovoljni smo da se ovaj predlog našao na dnevnom redu lidera, ali treba da iznesemo naše razočaranje načinom na koji su glasali. Nažalost sastanci lidera po svemu sudeći bili su konzervativniji gde je u potpunosti odbačen.

Posmatranje izbora

Lideri i stranke neprekidno zahtevaju posmatranje iz inostranstva, ali to da li će se izbori posmatrati ili ne zavisi od naših poziva. OEBS i EU ne posmatraju izbore uglavnom zbog toga što nisu prihvatili Kosovo kao nezavisnu državu. Poslednji put, jedino ozbiljno posmatranje izbora iz međunarodnih redova sprovela je misija sastavljena od međunarodnih NVO-a, okupljenim pod okriljem ENEMO.

EU poziva da

se istraže mogućnosti da Savet Evrope ima svoju posmatračku misiju na lokalnim izborima²²

Još jedan razlog zašto ODIHR ne dolazi u svojstvu posmatrača na Kosovo, jeste aktivna uloga OEBS-a u organizovanju izbora. Sporazum između Kosova i Srbije dao je OEBS-u mandat za organizaciju izbora na severu. Posledično, Kosovo ne može pozvati ODIHR niti 2013. ni 2014. godine ali sada treba da se insistira na tome da OEBS ima snažnu posmatračku ulogu i da posmatra ceo izborni proces i da izradi izveštaje slično kao što to rade kada govorimo o kosovskom pravosuđu.

Osim posmatranja izbora od strane međunarodne zajednice, treba učiniti sve da se poveća mogućnost da domaći posmatrači budu u stanju da istinski sprovedu inspekciju izbornog procesa. Treba disciplinovati posmatračke subjekata, smanjiti gužve militanata po hodnicima, pozivanje birača telefonom na dan izbora, očuvati položaj posmatrača koji je postignut na izborima održanim u Uroševcu, okrenuti paravane za glasanje tako da birači budu leđima okrenuti ka biračkom mestu.

Birački spisak i uslovno glasanje

Čišćenje i objavljivanje biračkog spiska

Tehnička tema kao što je vođenje biračkog spiska ne može dobiti puno iz izjava lidera. Preporuka da se uključe različiti izvori (kao što su MUP, popis stanovništva) izgleda dobra na oko, ali u stvarnosti uopšte ne doprinosi procesu. Popis stanovništva proces je koji je u potpunosti odvojen od biračkih spiskova i njegovi rezultati uopšte ne mogu da se koriste za spiskove.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Obrada biračkih spiskova	CIK+MUP+Agencija za registraciju stanovništva Kao što je u ovom trenutku	NE	*	X	X		X	X	X	X
		NE	*							

* PDK treba dodatne konsultacije!

Ovakve izjave lidera daju znak za uzbuenu da nešto treba da se uradi, ali ima vrlo malo ideja o tome šta treba uraditi. Ovo posebno vodi ka razočaranju ili ka uzajamnim sumnjama.

D4D i Forum Reforma objavili su neke opcije kada govorimo o sređivanju spiskova, ali imajući u vidu preostale vremenske rokove, može se uraditi malo za opštinske izbore koji će se održati u jesen 2013. I EU ima konkretne zahteve kada govorimo o vremenskom roku za rešavanje ovog problema, ali ne ukazuje na način na koji se on treba rešiti. Tačka 7 kaže

Urediti spiskove najmanje tri meseca pre izbora.²³

Tačka 14 zahteva

Pojasniti ovlašćenja institucija u vezi sa izbornim procesom, uključujući i konsolidovanje baze podataka stanovništva (čitaj: registar civilno registrovanog stanovništva) kako bi se omogućilo postojanje poboljšanog biračkog spiska.²⁴

U sklopu projekta pod nazivom 'Poboljšavanje biračkog spiska' u periodu od 2012-2013, CIK je uklonio 11,097 imena sa biračkog spiska, dok je od 2000. godine uklonio ukupno

52,451 ime preminulih lica.²⁵ Takođe, CIK kaže da je nedavno uklonio oko 30,000 imena uključujući imena preminulih lica kao i onih koji su se odrekli kosovskog državljanstva. CIK tvrdi da ovo znači da su spiskovi prečišćeni²⁶ ali ovo prečišćavanje je daleko od onoga što treba da se desi.

U međuvremenu, dodato je novih 140,000 novih birača u periodu od tri godine²⁷, dok prirodni priraštaj (natalitet minus mortalitet minus migracija) može objasniti samo oko 15,000 godišnje. Jasno je da nije ispunjena tačka 7 dok tačka 14 treba da čeka nastavljnje reforme nakon izbora.

Ohrabrujuće je to da postoji spremnost da se objavi birački spisak ranije nego što je to uobičajeno, što je takođe jedan od zahteva građanskog društva, u sklopu Foruma Reforma. Primetno je da su svi glasali za, ali ovo će zavisići od kapaciteta CIK-a i tačnosti spiska civilno registrovanog stanovništva koji vodi Matična služba u sklopu Ministarstva unutrašnjih poslova.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Vreme za objavljivanje spiskova za proveru	Objavljivanje najmanje 120 dana pre dana održavanja izbora i zaključivanje 45 dana pre dana održavanja izbora	NE	X*	X	X		X	X	X	X
	Kao što je u ovom trenutku	NE								

* PDK treba dalje konsultacije!

Bilo bi još pozitivnije kada bi se primenili saveti Venecijanske komisije da birački spisak bude javan sve vreme.²⁸ Ukoliko zahtev EU podrazumeva izmenu Komisije za izbornu reformu onda bi efekat ovakve odluke bio pozitivan kada govorimo o prečišćavanju biračkog spiska, sa koga bi, prema CIK-u, bilo uklonjeno oko 318,521 ime lica koja poseduju samo dokumenta UNMIK-a i nisu podnela zahtev da izvade kosovska dokumenta²⁹. Ovom broju treba dodati i jedan broj birača iz severnih opština na Kosovu koji poseduju samo dokumenta Republike Srbije.

Uslovno i glasanje putem pošte

Lideri su se barem složili da treba ukinuti uslovno glasanje. Ovo se poklapa sa preporukama međunarodne zajednice i glasanje putem pošte za lokalne izbore, u skladu sa preporukama građanskog društva.

		NE	PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Uslovno glasanje	Kao što je u ovom trenutku	NE									
	Ukidanje uslovnog glasanja	NE	X	X	X		X	X	X	X	X

EU iznosi da treba

Ukinuti uslovno glasanje za sve izbore pošto ono podrazumeva potencijalnu zloupotrebu i manipulatorske aktivnosti i takođe treba ukinuti glasanje građana van zemlje za lokalne izbore³⁰

Treba istaći da konačno ukidanje uslovnog glasanja zavisi od prečišćavanja biračkog spiska kao i od tačnog preraspodeljivanja birača biračkim mestima koja su im najbliža. Poseban izazov ostaje vođenje tačnih adresa birača što u ovom trenutku skoro i da ne postoji uopšte. Ukoliko se ne uredi birački spisak, eliminisanje uslovnog glasanja može uskratiti velikom broju birača pravo glasa koje je zagarantovano ustavom. Posledično, nasuprot izjava lidera, vrlo lako možemo biti svedoci ponovnog vraćanja uslovnog glasanja.

Glasanje dijaspore

Učešće birača van zemlje na lokalnim izborima veoma je malo. Komplikovani postupci prijavljivanja i glasanja za birače van zemlje jedan su od razloga za nisko učešće dijaspore na izborima. Još jedan od razloga jeste i činjenica da je dijaspora mnogo više skoncentrisana na učešće u lokalnom političkom životu tamo gde redovno plaćaju porez (u mestu gde su migrirali) nego u svojoj rodnoj opštini.

Izborne manipulacije takođe su uticale na nizak nivo učešća dijaspore na izborima. Velika očekivanja dijaspore za

promenama na Kosovu i uporedba sa zapadnim zemljama u kojima žive proizvodi njihovo razočaranje i posledično gubitak zainteresovanosti da glasaju. Još jedan faktor jeste i sve veća integracija dijaspora u državama u kojima žive i rade.

Povećavanje glasanja iz dijaspora na izborima i dalje ostaje izazov na koji političke stranke nisu u stanju da odgovore na pravi način. Do sada, glasanje putem pošte pokazalo se neuspešnim ukoliko imamo u vidu veliki broj dijaspora sa pravom glasa u odnosu na mali broj onih koji se prijave da glasaju (2,000- 3,000) i veoma mali broj onih koji zapravo glasaju (1,500).

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Način glasanja iz dijaspora	U ambasadama i konzulatima	NE	*	X	X		X	X	X	X	
	Elektronski	NE	*				X	X	X		
	Ambasade i konzulati prijateljskih država	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Glasanje putem pošte		NE	X	X	X		X	X	X	X	X

* Za glasanje putem pošte, postoji konsenzus svih stranaka!

Forum lidera deklariseo se otvorenim za sve načine glasanja (kako poštom tako i po diplomatskim predstavništvima), ali ovo ostaje mnogo više lista želja nego konkretan izraz koji može ubrzo da se realizuje.

D4D podržava ideje o uvođenju novih metoda glasanja za dijasporu uključujući fizičko glasanje po ambasadama i konzulatima Republike Kosovo. Takođe, birački spiskovi treba da budu odvojeni a imena birača iz dijaspora ne bi trebalo da figuriraju u selima iz kojih dolaze. Stvaranje zasebnog BS-a stvara veću mogućnost za glasanje iz dijaspora i eliminiše zloupotrebe sa njihovim imenima.

Kosovska dijaspora sa stalnim mestom prebivališta van zemlje treba da sačuva pravo glasa za nacionalne izbore, ali ne i za opštinske. Izbor lokalnih predstavnika treba da bude nešto na šta polažu pravo samo ljudi koji žive u datoj opštini najmanje 6 meseci pre održavanja izbora.

Isprave prihvatljive za glasanje

Kosovo još uvek nije moglo da odluči kojim dokumentima birači mogu da glasaju na izborima koje organizuje Republika Kosovo. Član 90 ZOI predviđa kojim ispravama se može glasati, ali ostavlja prostor za tumačenje o tome kojoj državi mogu pripadati data dokumenta.

- (a) važeća lična karta;
- (b) važeći pasoš;
- (c) važeće putne isprave;
- (d) važeća kosovska vozačka dozvola;
- (e) važeći karton IRL-a; ili
- (f) važeća izbeglička legitimacija³¹

Ovaj član ne izgleda prilično jasan pošto EU traži da se pojasni koja dokumenta su prihvatljiva za glasanje³²

Komisija za izbornu reformu uvrstila je amandman da se zakonom predvidi da se može glasati samo dokumentima Republike Kosovo. Forum Reforma i D4D dali su preporuku da prihvatljive isprave budu samo kosovske, imajući u vidu da je prošao dug vremenski period od proglašenja nezavisnosti i da su građani mogli da izvade svoje isprave. Takođe, poslednji sporazum između Kosova i Srbije prokrcio je put da se na Kosovu glasa samo dokumentima Republike Kosovo.

Pregovori sa Srbijom dozvolili su da Srbi sa severa glasaju drugim a ne kosovskim dokumentima i ovo se može opravdati za jedne izbore u zamenu za integraciju severa. Međutim, nakon lokalnih izbora, Kosovo treba dalje da pojasni da će nadalje moći da se glasa samo dokumentima Republike Kosovo i da će ovo važiti za nacionalne izbore koji se održavaju 2014. Izbori ne mogu da se sačuvaju ukoliko se ostavi zakonska praznina koja može da se zloupotrebi.

Problem ne leži samo u ličnim ispravama i državne simbolike, već i u tome što oni koji nisu izvadili kosovska

lična dokumenta, nemaju lični broj i kao takvi ne mogu biti uključeni na birački spisak. Upis na birački spisak lica koja uopšte nemaju kosovsko državljanstvo krči put i za dvostruka imena i otežava prečišćavanje spiskova.

Izborni proces

Dužina trajanja kampanje

Skraćenje predizborne kampanje uživalo je podršku svih političkih stranaka, sa izuzetkom pokreta VV.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Dužina trajanja kampanje	14 dana	NE	X	X			X	X	X	X	
	21 dana	NE									
	31 dana	NE			X						

Kraća predizborna kampanja imaće negativan uticaj na predstavljanje programa političkih stranaka, posebno kada govorimo o opozicionim i malim strankama. Dok su stranke na vlasti imale potpuni mandat od četiri godine da pokažu svoj učinak, kampanja je prilika i za opoziciju da ukaže na to što planira da uradi. Samo tokom predizborne kampanje, opoziciji je zagarantovana izloženost medijima i njeno smanjenje ograničava mogućnosti opozicije da se kandiduje svojim vizijama.

Smanjenje kampanje takođe može povećati tenzije pošto se povećava konkurencija za pristup adekvatnom prostoru za sprovođenje kampanje. Mnogobrojni zahtevi za korišćenje mogu dovesti u sukob i favorizovati glavne stranke.

Identifikovanje i obeležavanje birača

Još od prvih posleratnih izbora, identifikovanje birača vršeno je ručno. Za poslednje izbore održane 2009. i 2010. godine načinjen je korak unazad pošto je skinuta fotografija birača sa spiska koja je postojala na raniji izborima. Sa izuzetkom stranke PDK, ostale političke stranke podržavaju predlog za dvojno, biometrijsko i ručno identifikovanje birača.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Identifikovanje birača	Kao što je trenutno (ručno)	NE	*								
	Biometrijsko + ručno	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

Ovo je takođe dobra želja, ali ne uzima u obzir stvarnost i mogućnosti. Neki konsultanti savetovali su članove Komisije za izbornu reformu da je veoma teško realizovati biometrijsku identifikaciju. Međutim, ponovo u nemogućnosti da se spreči višestruko glasanje, sve nade polažu se u rešenje koje se čini čarobnim ili barem čine isto kako bi skinuli sa sebe krivicu pokazujući navodno da je odrađen maksimum. Opozicija treba da se posavetuje o tome kako obezbediti sigurnu identifikaciju bez neke veće tehnologije, pošto uzdanje u super tehnička rešenja, troši dragoceno vreme i na kraju identifikacija ostaje i dalje protkana ranijim nedostacima.

Jedan od načina da se obezbedi višestruko glasanje bio je slab kvalitet “nevidljivog” mastila kao i nefunkcionisanje UV lampi. Evropska komisija takođe je identifikovala ovaj problem i predložila je da se

Nevidljivo mastilo zameni vidljivim mastilom³³.

Forum Reforma i D4D i ranije su predložili da nevidljivo mastilo i lampe ostanu upakovani od strane proizvođača do trenutka kada se predaju biračkom centru, ali ispada da ni ovo nije dovoljna garancija.

Predlog EU može izgledati radikalno i na određeni način i uvredljiv (vidljivo mastilo koristi se uglavnom u zemljama sa ranom demokratijom i postkonfliktnim zemljama) ali praksa i problemi koji su se pojavili na prošlim izborima ne ostavljaju prostor da time budemo uvređeni.

Tehnologija je predložena i kao lek za proces glasanja ali ovo je pridobili podršku samo stranke AKR. Većina je bila mišljenja da bi glasanje trebalo da se nastavi ručno, kao što je to bio slučaj do sada.

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Glasanje	Kao što je u ovom trenutku (ručno)	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	Elektronsko	NE									
	Elektronsko i ručno	NE				X*					

* AKR predlaže treću varijantu ali napominje svoje slaganje i sa prvom varijantom!

Pored napredovanja tehnologije i mogućnosti da se upotrebe različiti oblici elektronskog glasanja i D4D je mišljenja da je ručno glasanja najbolji način za glasanje. Elektronsko glasanje bilo bi opasno zbog mogućnosti javljanja softverskih zloupotreba, kvara elektronike na dan izbora kao i nemogućnosti za reviziju, kada bi se za njom javila potreba.

Prebrojavanje i izborna pravda

Mesto i način prebrojavanja glasova

I pored sugestija EU, političke strane su podržale ideju da se prebrojavanje glasova sprovede u jednom centru u svakoj opštini.

		PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Mesto za prebrojavanje glasova	Na biračkom mestu	NE								
	Jedan centar za prebrojavanje po opštini	NE	X	X	X		X	X	X	X
		NE								

EU sugeriše suprotno:

Nastaviti praksu prebrojavanja po biračkim centrima i ne centralizovati proces [Venecijanska komisija: preferira se prebrojavanje glasova po biračkim mestima [...] pošto umanjuje opasnost od zamene]³⁴.

I unutar građanskog društva postoje podeljena mišljenja kada govorimo o ovom pitanju. Podržavaoci prebrojavanja glasova na biračkom mestu ukazuju na mogućnost zamene glasačkih kutija ali i zakašnjenja koja će izazvati prebrojavanje i objavljivanje rezultata.

Izveštaj o napretku kritikovao je zakašnjenja kao jedan od razloga za gubitak vere u izbore.

Ponavljanje izbora, ponovno prebrojavanje i zakašnjenja u objavljivanju rezultata naneli su štetu procesu i legitimnosti rezultata.³⁵

Podržavaoci prebrojavanja glasova u jednom biračkom centru za svaku opštinu ukazuju na lošu dosadašnju praksu u skladu sa kojom su članovi biračkih odbora na biračkim mestima sproveli najveće moguće manipulacije, posebno tokom faze prebrojavanja.

Prebrojavanje u jednom centru, omogućilo bi transparentno prebrojavanje, pred velikim brojem medija, posmatrača i mogli bi da se koriste i skeneri/kamere i ostalo što bi svelo moguće manipulacije na minimum. Ono što ostaje i dalje

nedostatak prebrojavanja u jednom biračkom mestu jeste mogućnost zamene glasačkih kutija kao i nemogućnost revizije i nesigurnost o tome da li je prebrojana kutija zaista bila kutija sa pravim glasovima.

Sa izuzetkom stranke PDK; forum lidera takođe se složio da se glasovi prebrojavaju fizički i elektronski.

Način prebrojavanja	Fizički i elektronski	NE	PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
			*	X	X		X	X	X	X	
	Fizički, kao što je u ovom trenutku	NE	*								

* PDK treba dalje konsultacije!

Štura diskusija i brza odluka u načelu otkriva da su mišljenja izneta bez detaljnije diskusije, o ovako tehničkoj temi. D4D podržava korišćenje tehnologije za prebrojavanje, ali se ovo može razmotriti samo ukoliko se zaista centralizuje prebrojavanje po regionalnim centrima.

Rezultati

Brzo objavljivanje rezultata utiče na smanjenje tenzija uoči izborne večeri. Rezultati naših izbora često su kasnili nekoliko nedelja čime su stvorili sumnje oko manipulacija, kako među političkim strankama tako i među biračima. Još jedna pojava koja utiče na povećavanje nepoverenja u predstavljene rezultate jeste i ne davanje jednog primerka rezultata na biračkim mestima strankama i svim posmatračima na ovim biračkim mestima. Ove probleme primetili su i predstavnici EU i predložili su da

postoji utvrđeni vremenski rok za proglašenje rezultata kao i da se isti objave na veb stranici CIK-a³⁶

Takođe, EU zahteva da jedan

primerak rezultata sa biračkih mesta bude predat zainteresovanim stranama na biračkom mestu, ukoliko oni to zahtevaju.³⁷

Veb stranica CIK-a ima ozbiljne probleme i odaje utisak da više prikriva nego što otkriva. U poslednje vreme, CIK je

poboljšao stranicu ali nedostaje puno informacije koje bi inače trebalo da budu javne. Jedna istinski otvorena institucija ne odupire se zahtevima za uvid u službena dokumenta, već ih čini pristupačnim svima.

Izborna pravda

Zahtev EK da se ukinu kolektivne kazne naišao je na podršku i među političkim subjektima uključenim u izradu novog nezavršenog zakona. Ostaje nejasno za jedan deo javnog mnjenja šta se podrazumeva pod kolektivnim kaznama kada se zna da su politički subjekti istovremeno i pravna lica. D4D preporučuje ukidanje kolektivnih kazni ali treba pronaći način da se lančano pozovu na odgovornost čelnici političkih stranaka. Ovo nije povezano sa kolektivnom kaznom, već sa hijerarhijskom i lančanom odgovornošću kada se manipulacije planiraju sa vrha.

EU zahteva da postupak ulaganja žalbi i molbi postane transparentniji i da treba produžiti rokove.³⁸

Ranije, i izveštaj EU EEM navodio je da sudovi ne vode transparentne procese i da

rok od 24 časa za ulaganje žalbi može biti veoma kratak za stranke, kandidate i posmatrača, da pripreme verodostojne žalbe i apele³⁹.

Uopšteno govoreći, produžavanje roka za žalbe naišlo je na podršku komisije za izbornu reformu ali izgleda da ovo uopšte nije bio deo programa foruma lidera.

Sudovi spori i nefunkcionalni

Od pojavljivanja slučajeva izbornih manipulatora 2010. godine po sudovima pa sve do kažnjavanja odnosno njihovog nekažnjavanja, prošao je dug vremenski period. Puno slučajeva još uvek nije završeno a pristupamo novom izbornom ciklusu.

Da je situacija loša u tom smeru pokazuje i sam podatak u memorandumu EU koji navodi da je manje od polovine od 232 slučaja na opštim izborima održanim 2010. rešeno do februara 2013.⁴⁰

Spor rad sudova postao je predmet dopisa EU, u kojima se zahteva “suđenje u svim slučajevima u kojima se sumnja na izborne manipulacije”⁴¹ kao i “kažnjavanje autora krivičnih dela, bez daljeg odlaganja.”⁴² Primećujući da sudije izriču niže kazne od onih predviđenih zakonom, dokumenat takođe zahteva da se primene odgovarajuće kazne.⁴³

Sudovi treba da poboljšaju svoj rad i da dokažu da su nezavisni. Kako bi se predmeti rešili brže, treba obezbediti primenu zaslužnih kazni koje odgovaraju počinjenom krivičnom delu. Zbog hitnosti da izborna krivična dela budu tretirana brzo tokom predizbornog perioda, ona treba da posluže kao prioritet za sudove.

I CIK treba da bude aktivniji u praćenju manipulacija, zato što ovo kalja ugled izbora i samog CIK-a. Sam CIK nije iskoristio sva pravna sredstva koja je imao na raspolaganju. Kao što to nalazi Kosovski pravni institut,

Pored instrukcija sudova da Centralna izborna komisija uloži građansku tužbu za nadoknadu, isto se nije desilo⁴⁴.

CIK treba da bude transparentniji i da iznese da li je pokrenuo građansku tužbu u skladu sa instrukcijama sudova, i ako ne onda treba da preuzme odgovornost zašto ovo nije odrađeno. CIK takođe treba da prijavljuje statistike o svim vrstama prekršaja koji su prijavljeni njoj podređenim institucijama (od BO-a do Centra za prebrojavanje).

Jedan ovakav primer desio se na vanrednim izborima za predsednika opštine Uroševac održanim 2012. Prijavljeno je da je osmoro ljudi glasalo uslovno i na redovan način. CIK je na tom sastanku odlučio da ove slučajeve prosledi dalje tužiocu ali prema informacijama D4D-a do 23. jula 2013. isto se nije desilo⁴⁵. U tom slučaju, CIK ne samo da nije

preduzeo mere protiv potencijalnih izbornih manipulatora
već je svojom ćutnjom amnestirao osumnjičene izvršioce.

Nakon izborne reforme

Neke od preporuka povezane su sa izborima ali ne direktno. Dopis EU zahteva da se garantuje pristup javnim medijima.⁴⁶ Činjenica da EU povećava slobodu javnih medija zabrinjava i treba ozbiljno da se razmotri. EU ističe još dve teme, finansiranje i registraciju političkih stranaka.

Finansiranje političkih stranaka

Iako je uređena zakonom i pravilima CIK-a, uređivanje finansiranja političkih stranaka ima ogromne nedostatke. U dopisu upućenom političkim strankama, EU zahteva

da se izmeni i primeni u potpunosti zakon o finansiranju političkih stranaka koji striktno uređuje pravila za davanje donacija i objašnjava obaveze političkih stranaka da podnesu izveštaj⁴⁷.

Štaviše, ovaj dokumenat poziva se i na izveštaj Evropske komisije o viznoj liberalizaciji koji zahteva transparentnost u finansiranju političkih stranaka⁴⁸ kao jednu od efektivnih mera da se suzbije korupcija i kao mera za sprečavanje korupcije.

Jedna studija o finansijama političkih stranaka zaključuje da zakonski okvir nije u skladu sa evropskim standardima pošto niti zabranjuje ni uređuje striktno donacije pravnih subjekata i preporučuje da ovaj zakon treba “da obaveže stranke da imaju samo jedan bankovni račun i da utvrdi striktno rokove u vezi sa objavljivanjem finansijskih izveštaja”⁴⁹.

Nedostatak oštrog zakona koji skenira poreklo donacija direktno je povezan sa ravnopravnošću izborne trke i sa mogućnošću sistema patronata, kako bi se javna služba i državni budžet upotrebili za potrebe stranke.

Registracija političkih stranaka

Postojeće političke stranke imaju izrazitu moć i nad registracijom novih stranaka, zato što ovaj proces sprovodi Kancelarija za registraciju političkih stranaka u sastavu Sekretarijata i konačno odlučivanje nalazi se na plećima CIK-a (dakle najvećih postojećih stranaka). Ovo predstavlja sukob interesa koji je sličan moći CIK-a da poveća cenzus koji novi subjekti treba da pređu kako bi ušli u trku (broj potpisa i uplata).

Dopis EU zahteva da se

pothitno povećaju resursi Kancelarije za registraciju i potvrđivanje političkih stranaka⁵⁰

Građansko društvo zahtevalo je da CIK ne vrši registraciju političkih stranaka već da to radi telo u sastavu pravosuđa.

Zaključci

Uključivanje u politiku stvara vrtoglave dobiti na Kosovu. Investicija stranaka i pojedinaca može se povratiti višestruko nakon izbora. Ova logika “dobitnik dobija sve” povećava motivisanost da se pobedi na izborima po svaku cenu. Međutim, nisu malobrojni oni koji su istakli da ako se ponove prekršaji koji su se desili 2010. naša zemlja može zapasti u političko nasilje.

Greške iz 2010. godine treba da se spreče i ovo će se desiti samo ako se izgradi politička volja da se zemlja stavi ispred individualnog stranačkog interesa. Povrh čekanja da proradi savest, treba preduzeti zakonsku reformu kako bi se popunile praznine za manipulacije. Pritisak građanskog društva i međunarodne zajednice može se zalagati za ova dva aspekta. Poslednja alka u lancu, koja zaključuje ovaj proces, jesu sudovi koji treba da izriču kazne koje zaista obeshrabruju dalje prekršaje.

Izbori od integriteta glavni su način da volju građana pretočimo u odlučivanje. Kako bi politika služila građaninu a ne obrnuto, treba povratiti ambiciju za izborne reformu. Samo ukoliko budemo ugasili industriju izbornih manipulacija, zemlja može podstaći druge vidove razvojne industrije u drugim sferama.

Zaključci Foruma Reforma

Većina preporuka u ovom izveštaju već je uključena u posebnim, gore navedenim delovima dok u nastavku slede preporuke Foruma Reforma i D4D.

O direktnom izboru predsednika zemlje

<http://d4d-ks.org/memorandum/preporuke-foruma-reforma-preporuke-o-izboru-predsednika-kosova/?lang=en>

O CIK-u

<http://d4d-ks.org/memorandum/preporuke-foruma-reforma-struktura-cik-a/?lang=en>

O izbornom sistemu:

<http://d4d-ks.org/memorandum/preporuke-foruma-reforma-izborni-sistem/?lang=en>

O biračkom spisku

<http://d4d-ks.org/memorandum/preporuke-foruma-reforma-preporuke-za-prepravku-birackog-spiska/?lang=en>

Aneks I: Rezolucija Skupštine

Republika e Kosovës
Republika Kosovo-Republic of Kosovo
Kuvendi - Skupština - Assembly

IV. Legislatura **Skupština**

Na osnovu člana 65.1 Ustava Republike Kosova i člana 52.2 Poslovnika Skupštine Republike Kosova, na plenarnu sednicu održane 7. aprila 2012. god. na predlog parlamentarnih grupa PDK, LDK i AKR, usvaja sledeću

REZOLUCIJU

U podršci Memoranduma Sporazuma između g. Behgjet Pacolli, g. Isa Mustafa i g. Hashim Thaçi

1. Skupština Republike Kosova izražava njenu podršku za Memorandum Sporazuma između g. Behgjet Pacolli, g. Isa Mustafa i g. Hashim Thaçi (u nastavku: Memorandum), postignutog 6. aprila 2011. godine i u potpunosti podržava obaveze sadržane u njemu.
2. Skupština Republike Kosova podržava obaveze i vremenske rokove sadržane u Memorandumu, koje se odnose na potrebu za amandamentiranjem Ustava Republike Kosova i povezanog zakonodavstva, kako bi se Predsednik Republike Kosova birao na neposredan način od naroda. Skupština podržava vremenski rok sadržan u Memorandumu, po kojem će se prvi predsednički izbori na Kosovu održati ne kasnije od šest meseci od dana od kada potrebne ustavne i legislativne izmene stupaju na snagu. Skupština podržava osnivanje jedne komisije, predvođenu od jednog poslanika Skupštine identifikovan od vladajuće koalicije, u tom cilju, kao što je predviđeno Memorandumom. U skladu sa Memorandumom, Komisija će nastojati da obavlja svoj posao u roku od 6 – 9 meseci od dana osnivanja.
3. Skupština Republike Kosova podržava obaveze i vremenske rokove sadržane u Memorandumu, koji se odnose na potrebu za amandamentiranjem Ustava Republike Kosova, Zakona o opštim izborima i povezanog zakonodavstva, što će između ostalog podržavati formiranje više izbornih okruga na Kosovu. Skupština podržava osnivanje jedne komisije, koju će predvoditi jedan poslanik Skupštine identifikovan od opozicionih stranaka, u tom cilju, kao što je

predviđeno Memorandumom. U skladu sa Memorandumom, Komisija će nastojati da obavlja svoj posao u roku od 8 – 12 meseci od dana osnivanja.

4. Skupština Republike Kosova podržava vremenski rok sadržan u Memorandumu, prema kojem će se prvi opšti izbori na Kosovu prema amandamentiranom Zakonu o opštim izborima održati ne kasnije od 18 meseci od dana njegovog stupanja na snagu.
5. Skupština Republike Kosova podržava osnivanje gore navedenih komisija, potrebnih za ustavne i legislativne procese, u potpunoj saglasnosti sa Ustavom Republike Kosova.

Br. 04 - R -02
Prishtina, 7. aprila 2011.god.

Predsednik Skupštine

Jakup KRASNIQI

Dostavljeno:

- Predsednici Kosova,
- Parlamentarnim grupama,
- Vladi Kosova,
- Arhivu Skupštine.

Aneks II: Politički sporazum

Memorandum i Marrëveshjes Ndërmjet

Z. Behgjet Pacolli, z. Isa Mustafa dhe z. Hashim Thaçi

1. Ne, udhëheqësit e AKR-së, LDK-së dhe PDK-së, nominojmë Atifete Jahjagën si kandidate tonën për presidente të Republikës së Kosovës dhe shprehim përkrahjen e plotë të partive tona respektive për kandidaturën e saj. Jemi të përkushtuar ta vemë interesin e vendit mbi atë tonin.
2. Ne pajtohemi që menjëherë të formojmë një “Komision për Reformën e Zgjedhjeve Presidenciale” që do të hartojë amandamentet e nevojshme kushtetuese dhe çfarëdo legjislacioni të ndërlidhur, të nevojshëm për të amendamentuar Kushtetutën e Republikës së Kosovës në mënyrë që presidenti të zgjedhet në mënyrë të drejtpërdrejtë nga populli. Komisioni do të synojë të përfundojë punën e vet brenda 6 - 9 muajsh nga data e themelimit të tij. Një anëtar i Kuvendit i identifikuar nga koalicioni qeverisës do të udhëheqë Komisionin e themeluar për këtë qëllim. Ne pajtohemi se zgjedhjet e para të drejtpërdrejta presidenciale në Kosovë do të mbahen jo më vonë se gjashtë muaj nga data në të cilën ndryshimet e nevojshme kushtetuese dhe legjislative hyjnë në fuqi.
3. Ne pajtohemi që menjëherë të formojmë një “Komision për Reformën e Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme”, i cili, mes dispozitave tjera, do të përkrahë krijimin e më shumë distrikteve zgjedhore në Kosovë dhe do të hartojë ndryshimet e nevojshme legjislative dhe kushtetuese për ta arritur këtë qëllim. Komisioni do të synojë të përfundojë punën e vet brenda 8 - 12 muajsh nga data e themelimit të tij. Një anëtar i Kuvendit i identifikuar nga partitë opozitare do të udhëheqë Komisionin e themeluar për këtë qëllim.
4. Ne pajtohemi se Ligji i reformuar për Zgjedhjet e Përgjithshme do të përfshijë një dispozitë që thotë se zgjedhjet e para të përgjithshme sipas ligjit të amendamentuar do të mbahen jo më vonë se 18 muaj nga data në të cilën Ligji i reformuar për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe amandamentet e ndërlidhura kushtetuese hyjnë në fuqi.
5. Ne, po ashtu, pajtohemi se si pjesë e kësaj marrëveshjeje, do të paraqesim ndryshimet e përmendura në paragrafët 2, 3 dhe 4 në mbledhjen e Kuvendit në të cilën zgjedhet presidenti i Kosovës.

Nënshkruar nga

Behgjet Pacolli

Isa Mustafa

Hashim Thaçi

Dëshmuar nga:

Christopher Dell

Prishtinë

6 prill 2011

Aneks III: Dopis EU

Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini

OPŠTA NAČELA IZBORNE REFORME

1. **Zaključiti diskusije među političkim liderima bez daljeg odlaganja uključujući takođe građansko društvo i ostale relevantne aktore i zaključiti diskusije u Skupštini usvajanjem neophodnih promena.¹**
2. **Reforma treba da obezbedi slobodne, pravične i demokratske izbore.**
3. **Sprovesti reformu koja unapređuje jednostavnost i transparentnost izbornog zakonodavstva.²**
4. **Osigurati snažnu i dugoročnu zastupljenost manjinskih zajednica, potencijalno kroz proširenje sistema rezervisanih mesta ili na neki drugi način koji je u skladu sa međunarodnim standardima.³**
5. **Održavati rodnu zastupljenost**
6. **Garantovati slobodan pristup medijskim kućama**
7. **Srediti biračke spiskove najmanje tri meseca unapred pre održavanja izbora**
8. **Lokalni zbori 2013. da se održe unutar uspostavljenog zakonskog vremenskog okvira.** Datum izbora: ne pre 22. septembra 2013. i ne kasnije od 15. decembra 2013; datum kada predsednica treba da odredi datum: ne ranije od 22. marta 2013. i ne kasnije od 15. avgusta 2013].⁴
9. **Politički lideri bi trebalo da izraze svoju odlučnost i spremnost odnosno posvećenost da ne dozvole nepravilnosti kao na izborima održanim 2010.**
10. **Istražiti mogućnosti sa Svetom Evrope (SE) da se rasporedi Misija za nadgledanje izbora na lokalnim izborima 2013.**

¹ Kada bude završeno preispitivanje Zakona o opštim izborima potrebno je usklađivanje sa Zakonom o lokalnim izborima i sa sekundarnim zakonodavstvom. Zbog veoma kratkog vremenskog roka, lokalni izbori u 2013. će se održati u skladu sa važećim zakonskim propisima uzimajući u obzir Kodeks Venecijanske komisije dobrog vladanja u izbornim pitanjima IL2.b"Osnovni elementi izbornog zakona, naročito sam izborni sistem, sastav izbornih komisija i utvrđivanje granica izbornih jedinica, smeju se menjati najkasnije godinu dana uoči izbora."

² Evropska komisija za demokratiju putem zakona (Venecijanska komisija) 9. oktobar 2012, Kodeks Venecijanske komisije dobrog vladanja u izbornim pitanjima " Pravila koja se često menjaju – a posebno pravila koja su komplikovana – mogu zbuniti glasače" i dalje „ da međunarodna praksa uglavnom predviđa jednostavne procedure glasanja".

³ Posebna pravila kojima se nacionalnim manjinama garantuju rezervisana mesta ili koja predviđaju odstupanja od uobičajenih kriterija raspodele poslaničkih mesta za stranke koje zastupaju nacionalne manjine (npr. odstupanje od obaveznog kvoruma) u principu nisu u suprotnosti sa jednakim pravom glasa.

⁴ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 21 uspostavlja pet osnovna načela izborne demokratije : legalnost, povremenost, tajno glasanje, univerzalno pravo glasanja i slobodno glasanje.

da se **izborni cenzus** ne odnosi na političke stranke koje zastupaju manjinske zajednice *Da bi se ispunila ova opšta načela, a posebno tačka 4 trebalo bi posvetiti posebnu pažnju na sledeće mogućnosti.*

- Svesti broj **preferencijalnih glasova na minimum**. Bilo bi poželjno da glasač bude u mogućnosti da izabere jednog kandidata po svom vlastitom izboru. Ovo će omogućiti da tela za upravljanje izborima brže broje glasove i da se smanje mogućnosti za prevare unutar političkih partija.
- Precizirati.
- Ukinuti **uslovno glasanje** za sve izbore, jer omogućuje zloupotrebu i aktivnosti prevare, kao i za glasanje van zemlje za lokalne izbore.
- Razjasniti koja **dokumenta** su važeća za glasanje.
- Zameniti nevidljivo mastilo **vidljivim**.
- Ukinuti **kolektivne sankcije**.
- Učiniti da proces **pritužbi i žalbi** bude transparentniji tako što će se svi prigovori i žalbe rešavati javno, a da proces preispitivanja bude javan. Produžiti rokove za podnošenje pritužbi i žalbi kao što je preporučila Centralna izborna komisija.
- Nastaviti **prebrojavanje** u biračkim centrima nego na centralizovanom *lokacijama [Venecijanska komisija : Bilo bi poželjnije da se glasovi prebroje u samim biračkim centrima [.....] jer se tako smanjuje rizik zamene.*
- Odrediti rok za konačne rezultate i objaviti sve informacije blagovremeno na veb stranici Centralne izborne komisije.
- Obezbediti overene primerke obrasca za usklađivanje i rezultate svim predstavnicima političkih stranaka i ostalim posmatračima na njihov zahtev.

NAKON IZBORNE REFORME

11. Izmeniti i u potpunosti primeniti Zakon o finansiranju političkih partija tako da striktno uređuje propise oko donacija i objasniti odnosno razjasniti obaveze prijavljivanja odnosno izveštavanja političkih partija. *Ovo je takođe uslov u skladu sa prvim izveštajem u vezi dijaloga o liberalizaciji viznog režima jer se finansiranje političkih partija smatra jednom od najkritičnijih oblasti u borbi protiv korupcije.*⁵

12. Hitno uvećati resurse Kancelarije za registraciju i potvrđivanje političkih partija Centralne izborne komisije.

13. Presuditi u svim prethodnim slučajevima navodnih izbornih prevara. *Učinioci moraju da budu kažnjeni blagovremeno. Osigurati da se primenjuju odgovarajuće sankcije [do februara 2013. rešeno je manje od polovine od 232 slučaja sa održanih opštih izbora 2010.]*

⁵ Evropska komisija za demokratiju putem zakona (Venecijanska komisija) 11. septembra 2003, Konvencija o izbornim standardima, izbornim pravima i slobodama propisuje " javno, blagovremeno i potpuno finansiranje izbora, izbornih kampanja kandidata i političkih partija (koalicija) i obelodanjivanje informacija o svim troškovima koji se tiču pripremanja i administracije izbora ili izbornih kampanja kandidata i političkih stranaka (koalicija)".

„kandidati i političke stranke (koalicije) koje učestvuju u izboru u intervalima određenim zakonom će podneti telima i zvaničnicima određenim zakonom podatke i izveštaje koji se odnose na sve primljene donacije za njihove izborne fondove, donatorima, i o svim troškovima koji su nastali iz tih fondova za finansiranje svoje izborne kampanje. Takođe moraju da pripreme objavljivanje podataka i izveštaja izuzev ako u skladu sa zakonom ova dužnost nije dodeljena izbornim telima.“

14. Razjasniti nadležnosti vlasti o svim stvarima koje se odnose na izborni proces uključujući konsolidovanje nove centralne baze podataka stanovništva kako bi se došlo do boljih biračkih spiskova. Ovaj proces je u toku uz pomoć IPA projekta koji podržava Agenciju za civilnu registraciju u kontekstu dijaloga oko liberalizacije viznog režima. Veća politička pažnja bi pomogla da se ubrza stvaranje konsolidovanog centralnog registra građana što bi svakako dovelo do ažuriranih biračkih spiskova.

Aneks IV: Stavovi lidera

Izveštaj sa sastanka o izbornoj reformi - sastanak stranačkih lidera
U organizaciji Alijanse za novo Kosovo – 23. april 2013.

Pitanja o kojima treba odlučiti		Ustavne promene	PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izborne jedinice	Jedna izborna jedinica	NE	X*	X*	X		X	X	X	X	
	6 izbornih jedinica	NE	X*								
	Jedna opština, jedna izborna jedinica	NE		X*							
	100 izbornih jedinica	NE									

*PDK je za jednu izbornu jedinicu ili za šest izbornih jedinica!

*LDK je za jednu izbornu jedinicu ili svaka opština, jedna izborna jedinica!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izborni cenzus	7% koalicije	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	5% političke stranke	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	2.5% nezavisni kandidati	NE	X	X	X		X	X	X	X	X

Zaključak: Izborni cenzus usvajaju sve političke stranke!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izbor predsednika (član 86)	Od strane građana	DA	X*	X			X	X	X	X	
	Od strane Skupštine	NE	X*		X						

* PDK se slaže sa obe varijante!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Sastav CIK-a (član 139)	50% pozicija + 50 % opozicija	DA		X	X						
	70% pozicija + 30 % opozicija	DA									
	Kao što je u ovom trenutku	NE	X				X*	X	X	X	

* AKR se slaže sa prvom varijantom ali napominje da se slaže i sa trećom varijantom!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Liste	Otvorene	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	Zatvorene (član 64)	DA									

Zaključak: Sve stranke se slažu da liste budu otvorene!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Glasacke liste	Glasovi stranke, glas lidera + 3 osobe	NE	X	X			X	X	X	X	
	Kao što je trenutno/ + 5 osoba	NE			X*						

* VV nije spreman na konsenzus!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Dužina trajanja kampanje	14 dana	NE	X	X			X	X	X	X	
	21 dana	NE									
	31 dana	NE			X						

* VV nije spreman na konsenzus!

Izborna deforma

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Način glasanja iz dijaspore	U ambasadama i konzulatima	NE	*	X	X		X	X	X	X	
	Elektronski	NE	*				X	X	X		
	Ambasade i konzulati prijateljskih država	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Glasanje putem pošte		NE	X	X	X		X	X	X	X	X

* Za glasanje putem pošte, postoji konsenzus svih stranaka!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Poslanici iz dijaspore	Plus 5 poslanika	DA	*					*			
	Plus 2 poslanika (u sklopu 120)	DA	*	X*	X*		X*	*	X	X	

* PDK i SLS trebaju dodatne konsultacije o načinu glasanja, ko glasa itd.

* Druge stranke se slažu da postoje dva mesta, sa tim da se ne poveća broj od 120 poslanika!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Povećanje broja poslanika (član 64)	Sa 120 na 125	DA									
	Sa 120 na 130	DA									
	Kao što je trenutno	DA	X	X	X		X	X	X	X	X

Zaključak: usvojio se varijanta koja je trenutno u upotrebi!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Rezervisana mesta (član 148)	Rezervisana mesta + 1 mandat	DA									X
	Rezervisana mesta + 2 mandata	DA	X				X	X	X		
	1 mesto za Crnogorce	DA	X				X	X	X	X	
	1 mesto za Hrvate	DA	X				X	X	X	X	
	Ne slažu se sa rezervisanim mandatima	DA		X	X						

Zaključak: Stranke se ne slažu oko rezervisanih mesta!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Identifikovanje birača	Kao što je trenutno (ručno)	NE	*								
	Biometrijsko + ručno	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Upravljanje biračkim centrima	Direktor škole + upravnik (trenutno)	NE	*								
	Upravnik preko konkursa	NE	*	X	X		X	X	X	X	

* PDK treba dodatne konsultacije!

Dve godine kasnije, rofarma na nuli

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Obrada biračkih spiskova	CIK+MUP+Agencija za registraciju stanovništva	NE	*	X	X		X	X	X	X	
	Kao što je u ovom trenutku	NE	*								

*PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Posmatranje izbora	Građansko društvo + OEBS + EU itd	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	Kao što je u ovom trenutku	NE									

Zaključak: Usvojeno!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Vreme za objavljivanje spiskova za proveru	Objavljivanje najmanje 120 dana pre dana održavanja izbora i zaključivanje 45 dana pre dana održavanja izbora	NE	X*	X	X		X	X	X	X	
	Kao što je u ovom trenutku	NE									

* PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Mesto za prebrojavanje glasova	Na biračkom mestu	NE									
	Jeđan centar za prebrojavanje po opštini	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	Jeđan centar za prebrojavanje po biračkom centru	NE									

Zaključak: Usvoja se!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Način prebrojavanja	Fizički i elektronski	NE	*	X	X		X	X	X	X	
	Fizički, kao što je u ovom trenutku	NE	*								

* PDK treba dodatne konsultacije!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Članovi biračkih odbora	Kao što je u ovom trenutku	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	i u drugim opštinama	NE					X*				

Zaključak: Usvoja se!

*AKR predlaže drugu varijantu ali napominje da se slaže i sa prvom varijantom!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Glasanje	Kao što je u ovom trenutku (ručno)	NE	X	X	X		X	X	X	X	X
	Elektronsko	NE									
	Elektronsko i ručno	NE					X*				

*AKR predlaže treću varijantu ali napominje svoje slaganje i sa prvom varijantom!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Dužnosti opštinske izborne komisije	Kao što je trenutno (rukovodstvom CIK-a)	NE	X	X				X	X	X	
	Dužnosti predvideti zakonom	NE			X*		X*				

* VV i AKR su za drugu varijantu!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Funkcija osvojena glasovima građana	Nemoguće kandidovanje tokom mandata (član 73)	DA	X				X	X	X	X	
	Đaje ostavku pri podnošenju kandidature	DA									
	Kao što je u ovom trenutku	NE		X*	X*						

* LDK i VV su za treću varijantu!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Izabrani poslanik može biti i na izvršnoj funkciji (član 72)		DA	X				X	X	X	X	
	Kao što je u ovom trenutku	NE		X*	X*						

* LDK i VV su za drugu varijantu!

			PDK	LDK	VV	AAK	AKR	SLS	KDTP	PD	Usvojeno
Uslovno glasanje	Kao što je u ovom trenutku	NE									
	Ukidanje uslovnog glasanja	NE	X	X	X		X	X	X	X	X

Zaključak: Usvoja se!

Fusnote

1 Skupština Kosova. 6. april 2011. Rezolucija u znak podrške memorandumu o sporazumu između g. Behgjeta Pacollija, g. Ise Mustafe i g. Hashima Taçija.

<http://elibraria.org/assets/Rezoluta-Marreveshja.pdf>, strana 1.

2 Skupština Kosova. 6. april 2011. Rezolucija u znak podrške memorandumu o sporazumu između g. Behgjeta Pacollija, g. Ise Mustafe i g. Hashima Taçija.

<http://elibraria.org/assets/Rezoluta-Marreveshja.pdf>, strana 2.

3 Kurti, Albin. 21. maj 2013. Kurtijevo izlaganje na okruglom stolu “Top lista izbornih prevara”, u organizaciji Foruma 2015. i D4D, Priština.

4 Skupština Kosova. 6. april 2011. Rezolucija u znak podrške memorandumu o sporazumu između g. Behgjeta Pacollija, g. Ise Mustafe i g. Hashima Taçija.

<http://elibraria.org/assets/Rezoluta-Marreveshja.pdf>, strana 1.

5 Forum 2015. 21. maj 2013. Okrugli sto u organizaciji Foruma 2015. i D4D za objavljivanje publikacije “Top lista izbornih problema – Praktičan pristup za vraćanje poverenja u izborni proces.”

6 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.

<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>.

7 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.

<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 1, strana 1.

8 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.

<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 2.

9 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.

<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 8, strana 1.

10 Forum 2015. 21. maj 2013. Okrugli sto u organizaciji Foruma 2015. i D4D za objavljivanje publikacije “Top lista izbornih problema – Praktičan pristup za vraćanje poverenja u izborni proces.”

11 European Union External Action. 13 December 2010. Kosovo: Joint statement by EU HR Ashton and Enlargement Commissioner Fule on elections. http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_10484_en.htm

12 EU EEM. 25. januar 2011. Konačan izveštaj. Misija izbornih stručnjaka Evropske unije. http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/25012012_final_report_eu_eem_kosovo_2010.pdf, str. 45.

13 EU EEM. 25. januar 2011. Konačan izveštaj. Misija izbornih stručnjaka Evropske unije. http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/25012012_final_report_eu_eem_kosovo_2010.pdf, str. 6.

14 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.

<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 3.

¹⁵ Malazogu, Leon. 2013. Dokumentat za diskusiju o izbornom procesu. Predstavljen na tematskom okruglom stolu "Pravda, sloboda i bezbednost". Objavila Operativna grupa za evropske integracije. http://www.mei-ks.net/repository/docs/Discussion_Material_Electoral_Process.pdf, str. 18.

¹⁶ Skupština Kosova. 2011. Zaključci iz prve faze razmatranja i izmene Ustava. <http://elibraria.org/assets/Konkluzionet-nga-faza-e-par%C3%AB-e-procesit-t%C3%AB-shqyrtimit-dhe-amandamentimit-t%C3%AB-Kushtetut%C3%ABs.pdf>.

¹⁷ Skupština Kosova. 15. jun 2008. Ustav Republike Kosovo. <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Kushtetuta.e.Republikes.se.Kosoves.pdf>; član 73.

¹⁸ Skupština Kosova. 15. jun 2008. Ustav Republike Kosovo. <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Kushtetuta.e.Republikes.se.Kosoves.pdf>; član 72.

¹⁹ Indeks. 20. maj 2013. PDK mendon ndryshe nga Thaçi. (PDK misli drukçije od Thaçija) <http://www.indeksonline.net/?FaqeID=2&LajmID=58897>

²⁰ EU EEM. 25. januar 2011. Konačan izveštaj. Misija izbornih stručnjaka Evropske unije. http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/25012012_final_report_eu_eem_kosovo_2010.pdf, str. 6.

²¹ D4D. 2013. Brošura foruma Reforma sa preporukama o izornoj reformi. Institut Demokratija za razvoj. <http://d4d-ks.org/punimet/broshure-e-forumit-reforma-me-rekomandime-per-reformen-zgjedhore/>, tačka 11.

Malazogu, Leon i Selatin Klllokoqi. 2013. Topl lista izbornih problema: Praktičan pristup za vraćanje poverenja u izborni proces. Institut Demokratija za razvoj izrađen za Forum 2015. <http://d4d-ks.org/assets/Top-Problemet-Zgjedhore-ALB.pdf>, str. 16-17.

Malazogu, Leon i Selatin Klllokoqi. Februar 2013. Naučene lekcije

za buduće izbore: Analiza prevremenih izbora za gradonačelnika Uroševca i Kačanika. <http://d4d-ks.org/assets/D4D-Punimi-FerizajKacanik.pdf>, str. 61.

22 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 1.

23 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 7, strana 1.

24 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 14, strana 2..

25 Buzhala, Besnik. 14. jun 2013. Birački spisak na Kosovu. [Predstavljen od strane autora na okruglom stolu u Suvoj Reci. <http://elibraria.org/assets/Lista-e-votuesve-n%C3%AB-Kosov%C3%AB.pdf>; str.8.

26 Koha Ditore. 7. maj 2013. CIK prečišćava biračke spiskove, uklanja 30 hiljada imena. <http://www.kohaditore.com/?page=1,13,144991>

27 Krasniqi, Besnik. 7-8. avgusta 2013. Kosovo sa 140 hiljada birača više. Koha Ditore. <http://elibraria.org/assets/2013-08-07-Kosova-me-140-mij%C3%AB-votues-m%C3%AB-shum%C3%AB.pdf>, str. 1.3.

28 Venecijanska komisija. 23. maj 2003. Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima: Izveštaj sa smernicama i objašnjenjima (Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory

Report). CDL-AD (2002). Mišljenje br. 190/2002.

http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/valgobservatorer/Code_of_good_practice_CDL_AD%282002%29023rev_e.pdf; tačka 1.2iii, str. 6.

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). 23 May 2003. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report. CDL-AD (2002). Opinion no. 190/2002.

http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/valgobservatorer/Code_of_good_practice_CDL_AD%282002%29023rev_e.pdf; Point, 1.2iii, page. 6.

²⁹ Rrustemi, Adnan. 31. maj 2013. Birački spisak na Kosovu. [Predstavljen od strane autora na okruglom stolu u Suvoj Reci.

<http://elibraria.org/assets/Lista-e-Votuesve-n%C3%AB-Kosov%C3%AB.pdf>; str. 11.

³⁰ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³¹ Skupština Kosova. 5. jun 2008. Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo (Zakon br. 03/L-073). http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-Lo73_al.pdf, član 90.

³² SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³³ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država

članica EU sa predstavništvom u Prištini.
<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³⁴ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.
<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³⁵ Evropska komisija. 12. oktobar 2011. Kosovo Progress Report (Izveštaj o napretku za Kosovo).
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf. strana 6.

³⁶ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.
<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³⁷ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.
<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³⁸ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini.
<http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 10, strana 2.

³⁹ EU EEM. 25. januar 2011. Konačan izveštaj. Misija izbornih stručnjaka Evropske unije.

http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/25012012_final_report_eu_eem_kosovo_2010, strana 29.

⁴⁰ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, Pika 13, strana 2.

⁴¹ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 13, strana 2.

⁴² SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 13, strana 2.

⁴³ SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 13, strana 2.

⁴⁴ Musliu, Betim i Adem Gashi. Jun 2012. Organizovani kriminal na izborima: analiza poštovanja kaznene politike. Kosovski pravni institut (IKD). <http://elibraria.org/assets/IKD-Krimi-i-organizuar-ne-zgjedhje-raporti.pdf>; str. 6.

⁴⁵ Centralna izborna komisija. 5. jun 2012. Sastanak br. 40 u 2012. godini. [beleške koje je vodio D4D tokom sastanka]. <http://elibraria.org/assets/2012-06-05-Mbledhja-nr.-40->

n%C3%AB-vitin-2012.pdf; str 2.

46 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 6, strana 1.

47 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, tačka 11, strana 2.

48 European Commission. 8 February 2013. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on progress by Kosovo in fulfilling the requirements of the visa liberalisation roadmap. COM(2013) 66. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international-affairs/general/docs/report_on_progress_on_kosovo_visa_liberalisation_en.pdf; p. 19.

49 Pula, Erëza. Maj 2013. Financing of Political Parties in Kosovo – can controllability and transparency help? (Finansiranje političkih stranaka na Kosovu – da li mogu pomoći kontrola i transparentnost?) Group for Legal and Political Studies/Grupa za pravne i političke studije. <http://elibraria.org/assets/Financing-of-Political-Parties-in-Kosovo1.pdf>; str. 8.

50 SPEU/šef Kancelarije Evropske unije na Kosovu. April 2013. Memorandum stranačkim liderima o procesu izborne reforme upućen od strane SPEU/šefa Kancelarije Evropske unije i država članica EU sa predstavništvom u Prištini. <http://elibraria.org/assets/General-Principles-for-Electoral-Reform.pdf>, strana 2.

Lista publikacija

Izbori:

#1: Institut Demokratija za razvoj. Septembar 2011. Analiza izbornih trendova od 2000-2010 godine.

#2: Institut Demokratija za razvoj. Mart 2012. Reforma samo radi reda: Kako da vratimo poverenje u izbore?

#3: Leon Malazogu, Visar Sutaj i Drilon Gashi. Novembar 2012. Revizija biračkog spiska za Kačanik: Uzorak za Kosovo

#4: Leon Malazogu i Selatin Kllokoqi, Februar 2013. Naučene lekcije za buduće izbore – Analiza prevremenih izbora za gradonačelnika Uroševca i Kačanika?

Međuetnički odnosi:

#1: Leon Malazogu i Vladimir Todorić, Novembar 2011. Dijalog Beograda i Prištine: Proces usklađivanja interesa

#2 Leon Malazogu, Viktor Popović i Shpend Emini. Mart 2012. Poboljšanje perspektive mladih kosovskih Srba/Gradski život u sredinama sa srpskom većinom na Kosovu

#3 Leon Malazogu i Florian Bieber. Septembar 2012. Budućnost odnosa između Beograda i Prištine

#4: Leon Malazogu i Alex Grigorev uz doprinos Drilona Gashija. Septembar 2012. Budućnost odnosa između Beograda i Prištine, PER-K/ D4D Institute.

#5: Leon Malazogu i Alex Grigorev. Septembar 2013. Od kreativne nejasnoće do konstruktivnog procesa – Kako prići severu Kosova? PER-K/D4D Institute

Javni interes:

#1: Dardan Sejdiu i Kastriot Jahaj. Januar 2013. Prikriveni 'porez': Zašto se na Kosovu plaća više?

#2: Drilon Gashi i Shoghi Emerson. Januar 2013. Klasa za sebe: Patronat i njegov uticaj na društvenu pokretljivost na Kosovu

#3: Visar Sutaj i Leon Malazogu. Januar 2013. Neka pravo građansko društvo digne svoj glas! Uloga udruženja u uobličavanju odluka u interesu javnosti.

Memorandumi:

#1: D4D. Novembar 2012. Memorandum reakcije br. 1. Preterana reakcija policije

#2. D4D. Decembar 2012. Memorandum reakcije br. 2. Model dve Nemačke.

#3: D4D. Jul 2013. Memorandumi reakcije br. 3. Jasni kriterijumi za nove opštine

Pokazatelji:

#1: D4D. Novembar 2010. Učinak zasnovan na pokazateljima pre i nakon: Godišnja ocena za 2010.

#2: D4D. Država u ogledalu: Pokazatelji zasnovani na učinku

D4D u drugim publikacijama:

SüdostEuropa Mitteilungen. 05-06 2012.

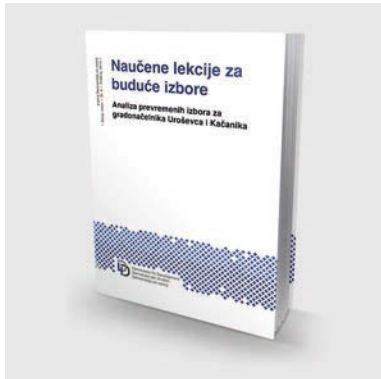
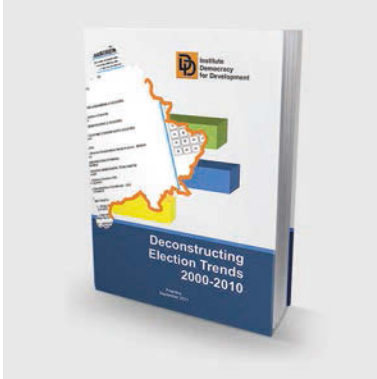
Leon Malazogu i Florian Bieber.

Budućnost odnosa između Beograda i Prištine.

Forum 2015. Zbirka analiza "Šta je pošlo naopako?"

Top lista izbornih problema. Praktičan pristup za vraćanje poverenja u izborni proces

Zbirka: Izbori

Katalogimi në botim – **(CIP)**
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

324(496.51)

Izborna deforma : Dve godine kasnije, reforma na nuli / [përgatitur nga Leon Malazogu dhe Selatin Kllokoqi me përkrahje hulumtuese nga Rasim Alija]. - Priština : Demokraci për Zhvillim, 2013. - 68 f. ; 21 cm.

1. Malazogu, Leon 2. Kllokoqi, Selatin 3. Alija, Rasim

ISBN 978-9951-608-20-6

Demokratija za razvoj (D4D) je istraživački institut osnovan 2010 godine od strane iskusnih i dobro kvalifikovanih pojedinaca i priključili uverenju da je demokratija preduslov za razvoj. Osnivači instituta D4D veruju da je demokratija sredstvo i cilj za razvoj i posvećeni su istraživanju i uključivanje šire zajednice ka postizanju ovog cilja.

Misija D4D je da utiče na razvoj javnih politika sciljem da se ubrza socio-ekonomski razvoj Kosova, i poboljšati upravljanje i jačanje demokratske kulture u zemlji.

Za više informacija o aktivnostima D4D posetite naš sajt: www.d4d-ks.org.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

ISBN 978-9951-608-20-6

9 789951 608206